



VDU Pasaulio lietuvių universitetas - mokslo tiltas tarp Lietuvos ir diasporos

Kai 1989 m. bendromis Lietuvos ir išeivijos akademikų pastangomis buvo atkurtas Vytauto Didžiojo universitetas (VDU), buvo galima įsivaizduoti, kad šis bendradarbiavimas tarp lietuvių čia ir ten nenutrūks. Bendras Lietuvos ir diasporos akademikų siekis atkurti VDU kaip „pasaulio lietuvių universitetą“, viliantis, kad jis ateityje galės tapti Lietuvos ir išeivijos mokslo visuomenę jungiančiu tiltu, buvo kilnus. Ne vienas JAV gyvenantis profesorius pasiryžo ilgesniam laikui atvykti neatlygintinai dirbti atkur tame VDU. Visgi praktiniai gyvenimo aspektai ilgainiui beveik visus juos sugrąžino atgal. Tačiau nors nuolat universitete dirbančios diasporos nuo tada ženkliai sumažėjo, ryšiai su pasaulio lietuvių akademine ir intelektualine bendruomene už Lietuvos ribų nusidriekė per visus padalinius.

Ingrida Dačioliienė, VDU Pasaulio lietuvių universiteto veiklų koordinatore

Vytauto Didžiojo universiteto (VDU) Pasaulio lietuvių universitetas (PLU) nėra atskira, savarankiška aukštoji mokykla. Tai mintis, užgimusi 1989 m., subrendusi per pastaruosius tris dešimtmečius, įsikūnijusi ir persismelkusi į daugybę VDU ir jo partnerių veiklų.

Jungtis tarp Lietuvos ir diasporos universitetinėse veiklose

Po trisdešimt penkerių metų „pasaulio lietuvių universitetas“ yra jau ne konceptas, bet VDU veikla, skirta pasaulio lietuvių mokslo, kūrybos ir intelektualinei diskusijai puoselėti. Ja siekiama skleisti lietuvių diasporos patirtis ir išmintį Lietuvoje per profesūros vizitus, studentų stažuotes ir praktikas už Lietuvos ribų, per mecenatystės tradicijų įsitvirtinimą universitete, su diaspora susijusius renginius bei ryšių palaikymą su lietuviais, gyvenančiais visame pasaulyje.

Paprastiau kalbant, PLU misija – siekis būti jungtimi tarp Lietuvos ir diasporos universitetinėse veiklose. Ir nors formalių studijų programų PLU neturi, šiame universitete galima išmokti daugybės dalykų: būti Lietuvoje ir pasaulyje tuo pat metu, kurti savo asmeninį, diasporinį pasakojimą, suprasti lietuvius kaip diasporinę tautą, palaikyti mokslo ir kūrybos jungtis tarp Lietuvos ir diasporos, taip pat – mąstyti kavoliškai ir ugdyti lietuvių diasporinę vaizduotę Lietuvoje ir lietuvių pasaulyje.

Šią pažintinę kelionę kviečiame pradėti 1969 m. kartu su pasaulio lietuviu, Kalifornijos universiteto profesoriumi, kurio vardas bei nuopelnai Lietuvos aukštajam mokslui dažnam lietuviui nėra girdėti.

Mokslo ir kūrybos simpoziumai - ilgametė tradicija

1969 m. Čikagoje, JAV, kompiuterių mokslininkas, NASA zondo „Voyager“ kūrėjas, profesorius Algirdas Avižienis, vėliau tapęs pirmuoju atkurtojo VDU rektoriumi, su bendraminčiais surengė pirmąjį Pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumą, taip pradėdamas ilgą simpoziumų tradiciją. Kodėl būrys akademikų, perkeltųjų asmenų (DP) stovyklų bičiulių tokį simpoziumą sumanė? Tai jau atskira, gili istorija, kuria verta pasidomėti. Minint šios tradicijos 50-metį 2019-aisiais, VDU buvo surengtas XVI pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumas.



Bronius Vaškelis, Valdas Adamkus, Algirdas Avižienis | VDU archyvo nuotr.

Vėliau, 2022 m., siekiant įprasminti Lietuvos universiteto 100- metį, VDU įvyko jau Pasaulio lietuvių universiteto simpoziumas, tęsiantis 1969 m. JAV lietuvių bendruomenėje gimusią mokslo ir kūrybos simpoziumų idėją. PLU simpoziumas, kurio tema - „Laisvė ir jos formos“, kvietė Lietuvos ir pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos atstovus į diskusijas apie Lietuvos universiteto tradicijos reikšmę mūsų šaliai ir lietuvių išeivijai, apie pandemijos bei karo prieš Ukrainą poveikį studijoms universitete, pasaulio lietuvių mokslui, menui ir kūrybai.

Ar nebus taip nutikę, kad šiais laikais, pirmą kartą istorijoje, mes ir diaspora esame tame pačiame Vakarų pasauly ir visi iššūkiai demokratijai ir laisvei jau yra tokie patys?

Tada VDU istorikas Egidijus Aleksandravičius klausė: „Ar nebus taip nutikę, kad šiais laikais, pirmą kartą istorijoje, mes ir diaspora esame tame pačiame Vakarų pasauly ir visi iššūkiai demokratijai ir laisvei jau yra tokie patys? Anksčiau bendra Lietuvos laisvė buvo pirmame plane, o visa kita - antraeiliai dalykai. Dabar Lietuva yra laisva, bet, kaip Vaižgantas pasakė - ar laisvas lietuvis?“



Profesorius Egidijus Aleksandravičius | VDU archyvo nuotr.

Dėstymo vizitų programa diasporai ir siekis dirbti kavoliškai

Šiai vidinei laisvei stiprinti VDU Pasaulio lietuvių universitete yra sukurta Vytauto Kavolio vardo tarpdisciplininių dėstymo vizitų programa, skirta lietuvių diasporai, jos išminties ir patirties sklaidai Lietuvoje. Programa siekia ugdyti studentų tarpdisciplininį mąstymą, propaguoti kavoliškąją savęs atradimo principą ir skatinti sukaupėtų žinių sklaidą bendruomenėje.

Kas yra kavoliškasis principas? Tai atvirumas, lankstumas, tarpdiscipliniškumas, bendruomeniškumo puoselėjimas, savęs atradimas pasinėrus į netikėtas, nepažinias sritis. Visa tai buvo pasirinkta kaip pagrindas kartu su JAV lietuviu Gabrieliumi Gedvila sumanytai ir jo šeimos fondo remiamai dėstymo vizitų programai.



Martin Parselis V. Kavolio programos dėstymo vizito metu | VDU archyvo nuotr.

Galima pasidžiaugti, kad nuo 2022 m. į VDU pagal V. Kavolio vizitų programą buvo atvykę nemažai lietuvių išeivijos mokslininkų, tarp jų – Honkongo kiniškojo universiteto (Kinija) filosofijos profesorius Saulius Geniušas, Esekso universitetui (Jungtinė Karalystė) atstovaujanti dr. Violetta Parutis, Whitmano koledžo (JAV) docentė Eunice Blavascunas, politologijos mokslų daktaras Darius Udrys (JAV), technologijų filosofas iš Argentinos katalikiškojo universiteto dr. Martín Parselis, literatūrologė ir kultūrologė, Velzlio koledžo Bostone (JAV) docentė Evelina Gužauskytė. Kiekvienas iš šių vizituojančių profesorių atneša savosios akademinės išminties krislą, parodo savo srities tarpdisciplininį veidą dėstydamas skirtingų disciplinų studentams.

V. Kavolio vardu pakrikštyta dėstymo vizitų programa taip pat yra ir lietuvių išeivių mecenatystės pavyzdys, kalbantis apie amžiną DP kartos rūpinimąsi Lietuva ir jos augimu. Savo laiške migrantologei V. Parutis Gabrielius Gedvila rašė:

„Džiugu išgirsti, kad į pagalbą Lietuvai įtraukiami talentingi diasporos mokslininkai. Sudarant ateities planus su Dana nusprendėm, kad dalis šeimos resursų būtų paskirti visuomeniniam darbui. Lietuva, aišku, kaip kraštas, kuriame

užaugom ir gavom galimybes, turėjo prioritetą. Danai pirmai pasitraukus iš pasaulio, man liko pareiga tą mudviejų sutarimą vykdyti. Kavolio vardo tarpdisciplininė programa vienas iš pirmųjų projektų. Padėka mūsų visų už Jūsų pasiaukojimą veikti Lietuvos naudai tos programos rėmuose.“

Lietuvą ir jos diasporą siejančių jungčių kūrimas per diasporos profesūros vizitus yra tik vienas iš būdų stiprinti lietuvių kaip diasporinės tautos sampratą, tapatybę. Pasaulio lietuvių universiteto pastogėje savo nišą yra atradusios ir tokios veiklos, kurios paliečia tiek mokytojus ir moksleivius, tiek ir pasaulio lietuvius, siekiančius geriau suprasti savo kaip diasporinės tautos narių tapatybę.

Nepažindami išeivijos, nesuprasime savęs

Gali kilti klausimas, kodėl Pasaulio lietuvių universitete kalbame apie diasporinės tautos sampratą? Ar ką nors prarasime, jei nekalbėsime? Anot profesoriaus Egidijaus Aleksandravičiaus, kuris jau daugiau nei tris dešimtmečius tyrinėja lietuvių išeivijos istoriją, tai būtų melavimas sau apie tai, kokie iš tiesų esame.

„Kartais atrodo, kad mes esame vis dar jauna tauta, nesugebanti suprasti, kad mūsų gyvenimas dabar reikalauja labai ryžtingo ir adekvataus praeities supratimo. Atrodo, kad vienas iš klastingiausių sąmonės slenksčių šiandien yra tas, kad esame tauta, kuri atidavė pasauliui kone ketvirtadalį savo tautiečių, o tuo tarpu mūsų pačių praeities supratimas tartum apsieina be diasporos, be senos išeivystės, be paaiškinimų, kaip mes tokie pasidarėme. Aš esu įsitikinęs, kad be išeivijos istorijos, be pasaulio lietuvių supratimo, mes savotiškai išimeluojame sau, ignoruodami, kad esame diasporinė tauta“, – tikina istorikas.

„Mes pralaimime ir negalime patogiai šiame pasaulyje gyventi, nesugebėdami kurti tokių pasakojimų, kurie padėtų save suvokti“, – mintį tęsia E. Aleksandravičius. Profesorius apgailestauja, kad tik universitete pradedame kalbėti apie šiuos dalykus, siūlydami studijuoti lietuvių išeivystę, kuri kartu su Lietuvos istorija sudaro bendrą visumą.

Todėl VDU Pasaulio lietuvių universitetas ragina – stiprinkime ir kurkime jungtis tarp Lietuvos ir jos diasporos, studijuokime pasaulio lietuvių istoriją, mokykime vaikus Lietuvoje ir diasporoje atpažinti ir kurti mūsų kaip diasporinės tautos pasakojimus, atmerkime akis faktui, kad diaspora yra Lietuvos dalis. Pradėkime nuo savęs, nuo savo šeimų istorijų.

Galimybę giliau pažinti diasporą VDU suteikia ne vienus metus studentams dėstomo „Pasaulio lietuvių istorijos“ kurso metu. Kiekvienų metų vasario mėnesį jis atveriamas ir plačiajai auditorijai – visiems besidomintiems arba norintiems domėtis lietuvių, išikūrusių už Lietuvos valstybės ribų, istorija, dėstytojai dr. Egidijus Balandis ir prof. Egidijus Aleksandravičius paskaitas skaito nuotoliniu būdu.

Ruošia suprasti didelį lietuvišką pasaulį

Siekdamas ugdyti diasporinės tautos savivoką, PLU kviečia Lietuvos ir užsienio lituanistinių mokyklų mokytojus įgyvendinti neformalią diasporinio ugdymo programą „Lietuviškosios tapatybės iššūkiai ir šeimos pasakojimai“. Ši programa skirta mokytojui, mokiniui ir visai jo šeimai. Tai metų trukmės nuotykis, stiprinantis vaikų lietuviškąją tapatybę, ugdantis jų gebėjimą tapti savo šaknų tyrėjais ir mokantis sieti didžiuosius ir mažuosius pasakojimus, esmingai svarbius formuojantis tautinei tapatybei. Tai programa, kuri taip pat leidžia suvokti lietuvių pasklidimo pasaulyje istoriją ir šiandieninę lietuvių diasporos situaciją.

Profesoriui antrina ir kitas VDU istorikas, PLU diasporinio ugdymo programos bendraautoris Domas Boguševičius, sakydamas, kad kartais kvestionuojama, kam yra skirtas diasporinis ugdymas mokyklose. „Ar tai ugdymas diasporai? Ar jūs ruošiate vaikus emigracijai? Ne, mes juos ruošiamo didelio lietuviškojo pasaulio, kuris neapsiriboja vien tik Lietuvos valstybės sienomis, supratimui. Supratimui, kad Lietuva nepasibaigia ties Suvalkų linija, kad ji gerokai platesnė, gerokai sudėtingesnė. Tai yra ugdymas apie diasporą, kurios sudėtine dalimi vienu ar kitu pavidalu mes visi esame“, – įsitikinęs D. Boguševičius.

„Be pasaulio lietuvių istorijos, mes lietuvių suprast negalėsime“, – tarsi šūkis nuskamba E. Aleksandravičiaus mintis, o mums dar norėtusi pridėti: nes, Marijonai, mūsų pasaulyje yra daugiau nei trys milijonai! Tai prisiminti itin aktualu kalbant apie diasporos vaikų lituanistinį ugdymą, jų ryšį su Lietuva ir gimstant įgytos pilietybės išsaugojimą.



Spalio – diasporos mėnesio renginių ciklo metu vykusį diskusiją apie lietuvių išeivius Venesueloje | VDU archyvo nuotr.

Šio motyvo vedamas PLU jau ketvirtus metus iš eilės spalį skelbia diasporos mėnesiu, sujungdamas VDU, kitų organizacijų, institucijų ir pavienių mokslo ir kūrybos atstovų iniciatyvas, susijusias su lietuvių diasporos tematika, o kovo mėnesį kartu su bendraminčiais rengia Lituanistinio ugdymo forumą.

Jungtys VDU Pasaulio lietuvių universitete

VDU Pasaulio lietuvių universiteto, tokio, koks yra atpažįstamas šiandien, veikla tęsiasi jau 10 metų. Ta proga 2023 metų balandį susirinko glaudžiai su PLU susiję akademikai. Sukaktis tapo proga apsvarstyti, kaip per dešimtmetį pakito lietuvių diasporos įsivaizdavimas, mūsų patirtys, Lietuvai virstant migrantus priimančia šalimi, ir kur turėtume kreipti žvilgsnį ateityje. Šie svarstymai tęsiami ir PLU žurnale „Jungtys“, kurio ištakos – 2013 m. Mykolo Drungos ir Vaivos Ragauskaitės redaguotas pirmasis PLU žurnalas. Jame M. Drunga įvardijo tris VDU kaip pasaulio lietuvių universiteto raidos etapus: pirmasis etapas apima Lietuvos universiteto (vėliau – VDU) gyvavimo laikotarpį, antrasis yra universiteto tradicijos tęsa išeivijoje, VDU profesūrai pasitraukus į Vakarus, o trečiasis prasidėjo atkūrus Vytauto Didžiojo universitetą. Tada M. Drunga svarstė:

„Pasauliui vis sparčiau keičiantis, koks galėtų būti ketvirtasis PLU gyvavimo etapas?“

Nežinia, ar tikėjome, kad pasaulis taip smarkiai pasikeis. Pirmiausia, kad Lietuva iš migrantus siunčiančios taps migrantus priimančia šalimi, kad santykis su lietuvių diaspora bus permąstytas, tiek stiprinant dėmesį lituanistiniam švietimui, tiek kalbant apie gimstant įgytos pilietybės išsaugojimą. Taip pat – kad vėl bus stipriau atsigręžta į filantropijos praktikas, kurios, kaip ir mecenatystės tradicijos, buvo ryškūs pirmosios Lietuvos Respublikos visuomenės ir senosios lietuvių diasporos bruožai. Galiausiai, kad taip aiškiai bus atpažįstami naujosios lietuvių diasporos jungčių su Lietuva poreikiai ir kartu į mūsų akiratį įsiverš naujųjų diasporų Lietuvoje realybė.

Atsispirdami nuo anksčiau pateiktos M. Drungos minties, keliame klausimą sau, VDU bendruomenei ir visiems šio straipsnio skaitytojams – ką visi šie pokyčiai reiškia lietuviams kaip diasporinei tautai ir universitetui, vadinančiam save Pasaulio lietuvių universitetu, bei kokiems darbams turėtume ruoštis?

Straipsnis spausdintas metraštyje „Pasaulio lietuvis“, 2024 metai Nr. 587.

Jei norėtumėte publikuoti straipsnį prašome nurodyti informacijos šaltinį ir autorių.